

Českí stredoškolskí profesori na Slovensku v rokoch 1918-1938

Pavol Matula, Ústav regionálnych a národnostných štúdií Prešovskej univerzity,
matula.pavol@azet.sk

MATULA, Pavol. Czech schoolmasters in Slovakia 1918 - 1938. Individual and Society, 2006, Vol. 9, No. 2.

The entry of high school teachers in Slovakia was one of the possibilities how to solve a dearth of Slovak pedagogues in relatively short time and to built-up a Slovak high school system. The existential conditions of Czech high school pedagogues, active in Slovakia in the inter-war period, were in many regards, in comparison to conditions in Czechland and Moravia, relatively worse. On the other side, various financial compensations, which were not possible to obtain in Czechland, motivated many Czech pedagogues to remain in Slovakia. The government policy, leading to abundant and non-systematic addition of new Czech pedagogues into Slovakia, placed these pedagogues into unwelcome position, as a person, who are taking places of Slovak educators. Another problem, which after establishment of Czechoslovakia and entry of Czechs in Slovakia ensued, was problem of language. The attitude of Czech pedagogues to Slovak language was determined by their general attitude to Slovakia. The use of Czech language in Slovak high schools complicated the position of Czech educators in Slovakia. In spite of decreasing numbers of pedagogues who did not use the Slovak language in teaching, yet in the second half of thirties a Czech language was in use in Slovak high schools. Insufficient knowledge of local conditions caused, that Czech teachers were insensitive to religious situation in Slovakia. The most conflicting were the relations of Czech teachers to teachers of religion, who were frequently the cause of clashes. The conflicting relation of Czech educators to religion seems as one of the most relevant moments, which contributed to the disharmony in Czech - Slovak relations and termination from common statehood to the end of thirties. The endeavours of Czech teaches to increase a general level of education in Slovakia during their twenty years of activity in Slovakia, helped Slovaks to made a considerable progress and to rapidly approach to cultural values and traditions of more developed western Europe. This side of activities of Czech educators can be judged as the most valuable. Despite these achievements, a certain barrier between Czech pedagogues and Slovaks existed, which led to their isolation. Reason for this can be found in different cultural background. The final period of activities of Czech teachers in Slovakia commenced on 6. October 1938. Their position altered dramatically after declaration of Slovak autonomy. The goal of Slovak government was gradual transfer of all Czech government employees out of Slovakia. The hostile atmosphere in society convinced the majority of Czech pedagogues, that even in case of possibility of staying in Slovakia, the only suitable solution is to return to Czechland.

Czech schoolmasters. Slovakia. School system. Pedagogues. Czech language.

Úvod

Vznikom I. ČSR sa pre slovenský národ zastavilo stupňovanie maďarizácie, ktorá sa prejavovala v najhorších podobách práve v oblasti školstva. Po zániku troch slovenských gymnázií v polovici 70. rokov 19. storočia Slováci stratili možnosť získať stredoškolské vzdelanie vo svojom vlastnom jazyku na viac ako 40 rokov. Väčšina slovenskej inteligencie bola úplne alebo čiastočne pomadžarčená, takže v novovzniknutom česko-slovenskom štáte bol v školstve nedostatok slovenských pedagógov. Táto situácia bola riešená príchodom českých učiteľov a profesorov na Slovensko. Tým sa začala nová etapa vo vývoji

česko - slovenských vzťahov.

Literatúra spracúvajúca problematiku česko-slovenských vzťahov, pôsobenia českej inteligencie na Slovensku, či autonomistického hnutia počas existencie I. ČSR sa problematikou pôsobenia českých stredoškolských profesorov na Slovensku zaoberá len okrajovo a monografie k danej téme zatiaľ nevyšli.

Publikácie vychádzajúce v medzivojnovom období nemali dostatočný časový odstup od udalostí, alebo boli memoárového, či žurnalistického charakteru (Slovenská čítanka; Peroutka, F.: Budování státu; Seton-Watson, R. W.: Nové Slovensko; Slovensko kedysi a teraz; Hobl, J.: Slovensko po převratu; Šrobár, V.: Osvobodené Slovensko a i.). Prvé práce komplexnejšie hodnotiace túto otázku začali vznikať v období vojnovej Slovenskej republiky. K. Čulen štatisticky spracoval zastúpenie Čechov a Slovákov v jednotlivých rezortoch I. ČSR (Slováci a Česi v štátnych službách ČSR). Štatistickej stránke problematiky Čechov na Slovensku v medzivojnovom období sa venoval aj A. Štefánek v jednej kapitole svojho príspevku Základy sociografie Slovenska. Pri svojich sociologických analýzach vychádzal zo štatistického rozboru doc. Dr. Boháča, týkajúceho sa sčítania ľudu v rokoch 1921 a 1930.

Prvé práce vznikajúce po roku 1945 (1948) sa na príchod českej inteligencie na Slovensko pozerajú pozitívne, avšak cez optiku triedneho boja (L. Lipscher, J. Kramer). Vznikajúce konflikty pripisujú autori konkurenčnému boju medzi slovenskou a českou maloburžoáziou, teda strednou vrstvou.¹

Problematikou slovenského školstva v prvých poprevratových rokoch a v rámci neho pôsobením českých stredoškolských profesorov na Slovensku sa začiatkom osemdesiatych rokov venovala vo svojej štúdií A. Magdolenová.² Autorka hodnotí konečný cieľ slovenských politických predstaviteľov a organizátorov školstva (V. Šrobár, A. Štefánek) "pracovať pre upevnenie jednoty československého štátu" ako jednoznačne a správne vytýčený. Nedostatky v školskej politike však vidí v posudzovaní lojality k československému štátu z pozície čechoslovakizmu.³ Otázke Čechov na Slovensku v medzivojnovom období sa neskôr venoval J. Mlynárik, vo svojej publikácii. V rozsiahlej úvodnej časti sa autor zaoberá problematikou Čechov na Slovensku vo všeobecnosti.⁴ Pre sledovanú problematiku (českí stredoškolskí profesori na Slovensku) mala najväčší prínos práca Heleny Noskovej.⁵ Jej štúdie sa zaoberajú hlavne oblasťou severozápadného Slovenska, pôsobením českých stredoškolských profesorov v Liptovskom Mikuláši a Žiline. Svojím dielom k riešeniu problematike prispeli aj E. Hleba⁶ a J. Pšenák⁷.

Možno konštatovať, že literatúra dotýkajúca sa opisovanej problematiky, i napriek jej obmedzenému rozsahu, ako aj počtu, autorov prehĺbila poznatky v danej oblasti a načrtla problémové okruhy ďalšieho výskumu. Najviac prispeli k osvetleniu problému práce A. Magdolenovej a H. Noskovej, i keď nemohli postihnúť celý komplex sledovanej oblasti. Samotný autor sa problematikou zaoberal v rámci svojich článkov a štúdií venovaných čiastkovým problémom uvedenej témy. Tento príspevok je ich zhrnutím.

I. Príchod českých profesorov na Slovensko

Vzťahy Čechov a Slovákov sa vyvíjali rôznou intenzitou už od ich dokonštituovania v samostatné národy, pričom raz prijímali od Slovákov viac Česi inokedy zasa naopak. Hodnotiť príchod nemalého počtu českej inteligencie na Slovensko po vzniku I. ČSR je teda nutné aj s ohľadom na tento aspekt.

Situácia slovenského národa v posledných rokoch existencie rakúsko-uhorskej monarchie, najmä v školstve, bola katastrofálna. Slovenčina sa udržiavala ešte na niektorých cirkevných ľudových školách, ale maďarizačný tlak ju postupne vytlačal aj odtiaľ. Asimilácia slovenskej mládeže najmä na stredných školách postupovala míľovými krokmi. Všetky pokusy o založenie slovenského gymnázia zlyhali. Vznik I. ČSR sa teda v uvedenom kontexte javí ako záchrana slovenského národa, najmä v oblasti školstva, v hodine dvanástej.

Po vytvorení spoločného štátu Čechov a Slovákov a začatí budovania nového slovenského školstva sa ako veľmi problematický ukázal obrovský nedostatok slovenských pedagógov.⁸ Návrhov na riešenie zmieneného nedostatku bolo viacej. Proti sebe stáli najmä myšlienka ponechať dovedajších pedagógov na školách s tým, že sa do určitého času doučia slovenčinu a idea požiadať o pomoc českú stranu. Nakoniec sa presadil druhý návrh, predovšetkým vďaka ministrovi s plnou mocou pre správu Slovenska Vavrovi Šrobárovi a referentovi pre školské otázky Antonovi Štefánkovi.⁹ Na Slovensko tak začali prichádzať stredoškolskí profesori z Čiech, Moravy a Sliezska. V situácii, keď ČSR ešte nebola plne stabilizovaná vnútorne ani medzinárodne, najmä s ohľadom na Slovensko, sa táto možnosť javila ako najvhodnejšia a umožnila tak v pomerne krátkom čase zabezpečiť vybudovanie slovenského stredného školstva, ktoré Slováci postrádali od zavretia slovenských gymnázií v 70. rokoch 19. storočia. Pomoc českých stredoškolských profesorov, ktorí tvorili v prvých rokoch republiky 3/4 a v nasledujúcom období viac ako

polovicu všetkých stredoškolských pedagógov na Slovensku¹⁰, tak umožnila vybudovať slovenské stredné školstvo, ktoré plne saturovalo veľký dopyt mladej slovenskej generácie po takomto vzdelaní, vniesla nové metódy a demokratickejšieho ducha do vyučovania a prispela k nebyvalému nárastu chýbajúcej slovenskej inteligencie.

II. Existenčné podmienky

Existenčné podmienky českých stredoškolských profesorov, pôsobiacich na Slovensku v medzivojnovom období, boli v mnohých ohľadoch: vysoké ceny základných potravín, bytový problém, školské budovy a ich vybavenie, veľký počet žiakov atď., v porovnaní s pomermi v Čechách, na Morave a Sliezsku, evidentne horšie.¹¹ K tomu sa ešte pridružovala nevraživosť maďarónskeho obyvateľstva, ktoré očakávalo, že Slovensko sa stane opäť súčasťou Uhorska (resp. Maďarska). Na druhej strane rôzne zvýhodnenia finančného charakteru, hoci často tvrdo vybojované¹², o ktoré by českí profesori v prípade návratu domov prišli, mnohých motivovali k zotrvaní na Slovensku.¹³ Rozdielny prístup nadriadených školských orgánov k českým a slovenským profesorom v otázkach finančných (najmä v prvých rokoch republiky), ako aj v otázkach pridelenia miest, vytváral nezdravú atmosféru na školách a prispieval k zhoršovaniu vzťahov medzi Čechmi a Slovákami.¹⁴ Českí profesori sa snažili diferenciacie odstrániť, na začiatku predovšetkým v otázkach finančných (diéty, slovenská výhoda), keď boli voči svojim slovenským kolegom zvýhodňovaní¹⁵ a neskôr, v 30. rokoch, zasa v otázkach miest, keď boli voči nim znevýhodňovaní (uprednostňovanie slovenských kandidátov profesúry).¹⁶ Dôvody, ktoré ich k tomu viedli boli v prvom rade pridržanie sa myšlienky jednotného československého národa, v rámci ktorého nemali existovať rozdiely, no boli to tiež dôvody pragmatické, keď strácali rovnakú možnosť uplatnenia sa na Slovensku ako ich slovenskí kolegovia. Politika nadriadených školských orgánov vedúca k nadmernému a nesystematickému prísunu nových síl z Čiech, Moravy a Sliezska na Slovensko v druhej polovici 20., no ešte aj v priebehu 30. rokov postavila českých profesorov do pozície nechcených, tých, ktorí zaberajú miesta domácim. Tak ich pôsobenie na Slovensku v tomto období, miesto toho, aby utužovalo zväzok Čechov a Slovákov v spoločnom štáte, prispievalo k jeho oslabovaniu.

III. Jazyková otázka

Jedným z ďalších problémov, ktorý po vzniku ČSR s príchodom Čechov na Slovensku vyvstal, bol jazykový. Slovenčina sa oficiálne stala úradným jazykom ako jedna z dvoch variantov „československého jazyka“. V praxi však jej používanie vo verejnom styku bolo obmedzované tým, že väčšinu štátnych zamestnancov tvorili Česi. V učebných osnovách československého jazyka pre české a slovenské stredné školy bolo možné zaznamenať odlišnú koncepciu prístupu k druhému variantu úradného jazyka. Zatiaľ čo v západnej časti republiky stačilo zoznámenie sa s „hlavnými nárečiami českého jazyka, zejména se spisovnou slovenčinou“, pričom sa obmedzili na zvládnutie čítania slovenských textov, na Slovensku žiaci museli zvládnuť oba jazyky „slovom i písmom“.¹⁷ Rozdiely sa vyrovnali až po vydaní osnov v roku 1927.

Postoj samotných českých profesorov k slovenčine bol determinovaný ich celkovým postojom k Slovensku. Tí, ktorí sa zžili so Slovenskom a mienili tu i ďalej pôsobiť, si slovenčinu rýchlo osvojili, prípadne počítali s tým, že sa ju v najbližšej budúcnosti naučia. Iní zasa, odradení odlišnými slovenskými pomermi, snažiaci sa o skorý návrat domov, sa o jej zvládnutie ani neusilovali.¹⁸

Používanie češtiny na slovenských stredných školách a odmietanie zavedenia skúšky pre novoustanovených z tohto jazyka tak komplikovalo postavenie českých profesorov na Slovensku. Často boli obviňovaní, že zlý prospech slovenských žiakov je aj dôsledkom používania češtiny, ktorej študenti celkom dobre nerozumejú. V prvých rokoch republiky však mali žiaci na slovenských školách niekedy problém rozumieť aj spisovnej slovenčine, pretože poznali len dialekt a často o odborných veciach premýšľali ešte v maďarčine.¹⁹ I keď tých, čo nevyučovali slovensky, bolo z roka na rok stále menej a čoraz viac sa ich snažilo používať slovenčinu aj mimo školy, ešte aj v druhej polovici 30. rokov, keď dochádzalo k výraznému poslovenčovaniu verejného života na Slovensku, znela na slovenských stredných školách čeština, čo neprispievalo k pozitívnemu pôsobeniu českých profesorov a zhoršovalo tak vyhliadky na upokojenie napätia medzi Čechmi a Slovákami v republike.

IV. Náboženská otázka

Nedostatočná znalosť pomerov, ako aj celková povojnová revolučná nálada spôsobili, že sa Česi, prichodiaci na Slovensko, dopustili mnohých urážlivých prejavov voči náboženskému cíteniu miestneho obyvateľstva. Išlo najmä o ničenie sôch, strhávanie krížov, či protináboženské verejné prejavy.²⁰ I politika Prahy voči náboženstvu, najmä katolíckemu, nebrala dostatočne ohľady na odlišnosť pomerov na Slovensku. Pražská vláda sa dostala kvôli verejným oslavám upálenia Jána Husa do konfliktu s Rímom a

pobúrila tak katolícke obyvateľstvo i na Slovensku.²¹ I jej snaha o poštátnenie cirkevných škôl, ktorá vychádzala z potreby zlaicizovať školstvo v republike a na Slovensku ho ešte aj odmaďarčiť, narážala na značný odpor slovenského obyvateľstva.²²

Českí stredoškolskí profesori sa, aj napriek absencii extrémnych prejavov z ich strany, nevyvarovali prenáhlených a nevážených reakcií na tunajšie náboženské pomery. Snahy nadriadených školských orgánov o to, aby sa profesori šetrne chovali k náboženskému cíteniu obyvateľstva sa v nemálo prípadoch stretli s nepochopením. Išlo najmä o ich vzťah k modleniu žiakov na začiatku hodiny a odmietavý postoj k vyučovaniu náboženstva na školách.²³ Vďaka zlému menu, ktoré si Česi urobili v náboženskej otázke u slovenského obyvateľstva, sa českí stredoškolskí profesori dostávali do konfliktných situácií neraz aj napriek tomu, že ich sami neiniciovali. Najproblémovými sa v tejto oblasti javili vzťahy českých profesorov s kolegami vyučujúcimi náboženstvo, ktorí boli často pôvodcami vzniknutých kolízií.²⁴ K zhoršovaniu situácie prispievala svojimi zásahmi do pomerov na školách aj cirkevná vrchnosť.

Pomer českých stredoškolských profesorov k náboženskej otázke sa javil ako konfliktný najmä tesne po vzniku ČSR a v prvej polovici 20. rokov, keď boli proti nim zorganizované aj študentské štrajky.²⁵ V neskoršom období boli prípady netolerancie konfesijného charakteru zriedkavejšie a problém zo strany slovenského obyvateľstva už nebol vnímaný v rovine individuálnych prehreškov jednotlivých pedagógov voči miestnym religióznym zvyklostiam, ale v rovine spôsobu, no najmä obsahu vyučovania, ktoré dostatočne nezodpovedalo požadovanému „mravne - náboženskému“ duchu domácich tradícií. Problematický vzťah českých stredoškolských profesorov na Slovensku k náboženstvu sa tak javí ako jeden z najdôležitejších momentov, ktoré prispieval k celkovej disharmónii česko-slovenských vzťahov.

V. Mimoškolská činnosť a vzťahy so slovenským obyvateľstvom

Vytrvalé úsilie vynakladané českými profesormi na osvetovú mimoškolskú činnosť, intenzívne podporované nadriadenými školskými orgánmi, spolu s prácou v školách, počas ich dvadsaťročného pôsobenia na Slovensku, pomohlo Slovákom v priebehu takéhoto krátkeho obdobia urobiť značne veľký skok smerom ku kultúrnym výdobytkom a tradíciám vyspelejšej západnej Európy. Túto stránku ich pôsobenia na Slovensku možno zaradiť medzi tie najpozitívnejšie. Najviac sa vo svojich mimoškolských aktivitách zameriavali na prácu so žiakmi. Organizovali výlety, exkurzie, krúžky, školské divadelné predstavenia a akadémie. Prácu pre ostatné obyvateľstvo sústreďovali do spolkov a združení kultúrneho, humánneho, či športového charakteru. Pôsobili tiež na poli vedeckom a umeleckom, no najmä ako organizátori prednášok a kurzov. Nevyhýbali sa ani politickej činnosti.²⁶

Napriek týmto úspechom však existovala určitá bariéra medzi českými profesormi a slovenským obyvateľstvom a následne to viedlo k ich izolácii, príčinu čoho možno hľadať v odlišnom kultúrnom zázemí.²⁷

Česi prichádzajúci na Slovensko z industrializovanej spoločnosti so sprofesionalizovanou kultúrou a odlišnou hierarchiou hodnôt a záujmov sa chtiac - nechtiac dostávali do rozporu s miestnymi pomermi počas svojho celého pôsobenia na Slovensku. Tento rozpor bol tým väčší, čím viac sa Česi snažili urýchliť proces priblíženia sa slovenskej spoločnosti k českej.²⁸ Na jednej strane bol teda zaznamenaný v krátkom časovom intervale značný pokrok v transformácii Slovenska na modernú krajinu, na druhej strane však rýchlosť a intenzita, s akou to bolo robené, dostávali českú komunitu na Slovensku, ako iniciátorov tohto procesu, do pozície cudzorodého elementu.

VI. Odchod českých profesorov

Záver 20-ročného pôsobenia českých stredoškolských profesorov na Slovensku pripadá na obdobie po 6. októbri 1938. Ich postavenie sa vyhlásením autonómie Slovenska značne zmenilo. Cieľom slovenskej vlády bol postupný odsun všetkých českých štátnych zamestnancov zo Slovenska ako cudzorodého elementu a z toho sa odvíjal aj vzťah nadriadených školských úradov k českým profesorom.²⁹ Protičeská kampaň na Slovensku spôsobila, že profesori boli nútení znášať voči sebe priame i nepriame útoky verejnosti. Najhoršie to bolo v centrách HSLS a najmenšiu intenzitu mali tieto útoky v oblastiach s väčším počtom evanjelického obyvateľstva.³⁰ Vzťahy medzi českými a slovenskými profesormi v mnohých zborovniach v tomto čase značne ochladli. O nič lepšia nebola situácia v triedach, kde bolo možné ťažko udržať disciplínu, najmä vo vyšších ročníkoch. Vzťah žiakov k českým profesorom sa na mnohých školách dostával do značne nezdravých polôh.³¹

Neriešenie problému českých štátnych zamestnancov na Slovensku, keď si ho Praha a Bratislava medzi sebou presúvali, ich situáciu len zhoršovalo. Samotní českí profesori sa snažili presadiť, aby dostali menšinové práva, podobne ako Nemci, či Maďari. Dúfali tiež, že by sa ich mohli zastať slovenskí kolegovia, avšak tí, prostredníctvom SPS, naopak, navrhovali voči nim značne tvrdý postup, okrem iného aj

asimiláciu českých detí.³²

Nepriateľská atmosféra v spoločnosti nakoniec väčšinu profesorov presvedčila, že i keď tu niektorí pôsobili aj dve desaťročia a bolo by im dovolené zostať tu i naďalej, jediným vhodným riešením pre nich je čo najskorší odchod zo Slovenska. Bratislava sa nakoniec dohodla s Prahou, že tá prevezme so Slovenska 9000 štátnych českých štátnych zamestnancov, predovšetkým v nedefinitívnom pomere. Všetkým ostatným zaručovala slovenská strana rovnaké práva ako zamestnancom slovenskej národnosti.³³ Plnenie dohody však bolo prerušené vyhlásením samostatného Slovenského štátu. Bratislava sa ňou už necítila byť viazaná. V nasledujúcom období sa otázka odsunu českých štátnych zamestnancov musela riešiť medzi Nemeckom a Slovenskom, keďže Protektorát Čechy a Morava nebol samostatným štátnym útvarom.

Záver

Celkovo možno pôsobenie českých stredoškolských profesorov zhodnotiť ako pozitívne, najmä v čase, keď nebol dostatok slovenských pedagógov. Vďaka ich misii sa podarilo postaviť na nohy slovenské stredné školstvo a vychovať, v jej vlastnom jazyku, mladú slovenskú inteligenciu, ktorej bol taký nedostatok. Nemožno opomenúť ani to, že na školách zavládol úplne iný duch, na aký boli žiaci dovtedy zvyknutí. Demokratický charakter školy a nové pokrokovejšie metódy vyučovania prispeli k pozitívnej rozvoju slovenského národa.

Na druhej strane problémy v oblasti existenčnej, jazykovej a v neposlednom rade náboženskej, ktoré príchodom českých profesorov na Slovensko vyvstali, pôsobili negatívne na vývoj vzťahov medzi Čechmi a Slovákmi a viedli nakoniec k tomu, že v krízových rokoch 1938-1939 českí stredoškolskí profesori nepocítili od obyvateľstva prejavy vďačnosti, ktoré si za svoju prácu určite zaslúžili, ale nepriateľstva a nevráživosti.

Poznámky

¹ **Kramer, J.:** Slovenské autonomistické hnutie v rokoch 1918 - 1929. Bratislava, 1962, s. 196 - 218; **Lipscher, L.:** K vývinu politickej správy na Slovensku v rokoch 1918 - 1938. Bratislava, 1966, s. 40 - 46.

² **Magdolenová, A.:** Slovenské školstvo v prvých poprevratových rokoch. In: Historický časopis, roč. 29, 1981, č. 4, s. 482 - 504.

³ Tamže, s. 486 - 487.

⁴ **Mlynárik, J.:** Česká inteligencia na Slovensku. Kolín n. Rýnom, 1987, s. 11 - 15.

⁵ **Nosková, H.:** K výzkumu Čechů v oblasti severozápadního Slovenska ve dvacátých letech. In: Češi Na Slovensku I, Zpravodaj UEF ČSAV. Praha, 1988, s. 1 - 18; **Nosková, H.:** K možnostem výzkumu života Čechů v oblastech severozápadního Slovenska od roku 1918 do současnosti. In: Český lid, roč. 74, 1987, č. 1; **Nosková, H.:** Působení českých stredoškolských profesorů a učitelů v meziválečném období ve vybraných oblastech severozápadního Slovenska. In: Český lid, roč. 76, 1989, č. 2.

Nosková, H.: Príspevok k pôsobeniu českých profesorov na stredných školách v Žiline v rokoch 1918 - 1938. In: Slovenský národopis, roč. 40, 1992, č. 1.

⁶ **Hleba, E.:** Pedagogická a kultúrno - osvetová činnosť českých profesorov na levočskom a spišskonovoveskom gymnáziu v rokoch 1918 - 1938. In: Česko - slovenské vzťahy v rokoch 1918 - 1938, Prešov: FF UPJŠ, 1991, s. 1 - 11.

⁷ **Pšenák, J.:** Českí profesori na Slovensku za prvej Československej republiky. In: Česko - slovenské vzťahy v rokoch 1918 - 1938, Prešov: FF UPJŠ, 1991, s. 12 - 30.

⁸ Slovenský národný archív Bratislava (ďalej SNA), f. Anton Štefánek, k. č. 12, i. č. 655 - Debata o slovenskom školstve.

⁹ SNA, f. A. Štefánek, k. č. 13, i. č. 676, Prvé dni oslobodeného Slovenska a poslovenčenie školstva, s. 14 - 15.

¹⁰ **Matula, P.:** Českí stredoškolskí profesori na Slovensku (I. časť). In: Slovenské rozhľady, roč. 8, 2004, č. 13, s. 77 - 82.

- ¹¹ **Lukeš, J. R.:** Jak žije a působí profesor na Slovensku. Bratislava, 1925, s. 8 - 10.
- ¹² Věstník čs. profesorů, roč. 35, s. 220, 292; roč. 36, 1928/29, s. 16.
- ¹³ **Loubal, F.:** Slovenská výhoda. In: Věstník čs. profesorů, roč. 30, 1923, s. 355 - 356.
- ¹⁴ Štátny oblastný archív Košice (ďalej ŠOBA), f. Stredné školy, Čs. št. r. g. v Košiciach, i. č. 37 (107); Zprávy z odborů. In: Věstník USČSP, 1920, s. 116, 118.
- ¹⁵ **Vávra, V.:** Organizační činnost profesorstva na Slovensku. In: Zpráva o prvním pracovním sjezdu čsl. profesorů ze Slovenska konaném ve dnech 10. - 12. října 1925 v Lubochni. Praha, 1926, s. 97.
- ¹⁶ Zprávy z bratislavského okruhu. In: Sb. SPS, 1935/36, s. 112 - 113; Jsou Slováci přijímáni na místa profesorská? In: Věstník čs. profesorů, roč. 41, 1933/34, s. 78; Čechové a Slováci v učitelských sborech, Tamže, s. 194.
- ¹⁷ Věstník MŠANO, roč. 1, 1919, č.14, s. 251 - 252.
- ¹⁸ O skúške z vyučovacieho jazyka slovenského. In: Sb. SPS, roč. 15, 1935/36, s. 46 - 47.
- ¹⁹ ŠOBALevoča, f. Štátna učiteľská akadémia v Levoči, Zápis z porad učit. Sboru 1919 - 20, i. č. 244, Protokol č. 1 a 2, 27. 9. a 10. 11. 1919; SNA, f. A. Štefánek, i. č. 691, s. 41; **Štancl, R.:** Něco ze Slovenska. In: Věstník čs. profesorů, roč. 27, 1920, s. 345; **Prchlík, F.:** Postřehy z dosavadní školské praxe na Slovensku, Tamže, s. 36 - 37.
- ²⁰ **Peroutka, F.:** Budování státu II. Praha, 1991, s. 786 - 787; **Mlynárik, J.:** Česká inteligencia na Slovensku. Kolín n. Rýnom, 1987, s. 93.
- ²¹ **Špirko, J.:** Cirkevné dejiny 2. Martin, 1943, s. 470; **Rudinský, J. F.:** Československý štát a Slovenská Republika. Mnichov, 1969, s.118; ŠOBA Bytča, f. Župa Považská, IV d, i. č. 491 - 11349, 1. 8. 1925.
- ²² **Štefánek, A.:** Školstvo v predválečnom Uhorsku a na dnešnom Slovensku. In: WATSON, R. S.: Slovensko kedysi a teraz. Praha, 1931, s. 118; Státní ústřední archiv Praha (ďalej SÚA), f. MŠANO, i. č. 934, s. 7 - 8.
- ²³ Tesnopisecké správy z poslaneckej snemovne NZ RČS, 21. 10. 1921, www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/088schuz/s088004.htm; ŠOBA Košice - f. Stredné školy, Čs. št. r. g. v Košiciach, i. č. 38 (639); Tesnopisecké správy z poslaneckej snemovne NZ RČS, 2.10.1925, www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenoprot/369schuz/s369010.htm; a ŠOBA Prešov, f. Stredné školy, Št. gym. v Prešove, kr. 37, i. č. 168, protokol zo 17., 18. a 20. mája a tiež z 27. júna 1921.
- ²⁴ Archív literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice Martin (ďalej ALU SNK), f. A. Štefánek, i. č. 42 - VIII - 27, Stredné školstvo, s. 89 - 90.
- ²⁵ **Matula, P.:** Českí stredoškolskí profesori na Slovensku 1918 - 1938. Náboženská otázka. In: Česi na Slovensku, Martin, 2000, s. 118 - 119.
- ²⁶ **Lukeš, J. R.:** c.d., s. 29; ŠOBA Košice, f. Stredné školy, Čs. št. r. g. v Košiciach, i. č. 39, sg. 3/1921, (1252).
- ²⁷ Památník národního písemnictví Praha (ďalej PNP), f. Vlček Jaroslav, pohľadnica Vladimíra Šmilauera Vlčkovi, z 26. 12. 1922; ALU SNK, f. A. Štefánek, i. č. 42 - VIII - 27, Stredné školstvo, s. 85 - 86.
- ²⁸ **Nosková, H.:** Střet dvou kultur, s.12 - 15 - rukopis, archív autora.
- ²⁹ **Šisler, S.:** Odchod českých státních zaměstnanců ze Slovenska v letech 1938 - 1945. In: Český lid, roč. 76, 1989, č. 4, s. 232.
- ³⁰ Pedagogické muzeum J. A. Komenského Praha (ďalej PMK), f. ÚSČSP, i. č. 252/65 - 33P22/25, i. č. 252/65 - 33P22/4.
- ³¹ Tamže, i. č. 252/65 - 33P22/2, s.3 - 5, i. č. 252/65 - 33P22/35 .

³² Tamže, i. č. 252/65 - 33P22/2, s. 6.

³³ Tamže, i. č. 252/65 - 33P22/10.

Czech schoolmasters in Slovakia 1918 - 1938

Abstract

The entry of high school teachers in Slovakia was one of the possibilities how to solve a dearth of Slovak pedagogues in relatively short time and to built-up a Slovak high school system.

The existential conditions of Czech high school pedagogues, active in Slovakia in the inter-war period, were in many regards, in comparison to conditions in Czechland and Moravia, relatively worse. On the other side, various financial compensations, which were not possible to obtain in Czechland, motivated many Czech pedagogues to remain in Slovakia. The government policy, leading to abundant and non-systematic addition of new Czech pedagogues into Slovakia, placed these pedagogues into unwelcome position, as a person, who are taking places of Slovak educators.

Another problem, which after establishment of Czechoslovakia and entry of Czechs in Slovakia ensued, was problem of language. The attitude of Czech pedagogues to Slovak language was determined by their general attitude to Slovakia.

The use of Czech language in Slovak high schools complicated the position of Czech educators in Slovakia. In spite of decreasing numbers of pedagogues who did not use the Slovak language in teaching, yet in the second half of thirties a Czech language was in use in Slovak high schools.

Insufficient knowledge of local conditions caused, that Czech teachers were insensitive to religious situation in Slovakia. The most conflicting were the relations of Czech teachers to teachers of religion, who were frequently the cause of clashes.

The conflicting relation of Czech educators to religion seems as one of the most relevant moments, which contributed to the disharmony in Czech - Slovak relations and termination from common statehood to the end of thirties.

The endeavours of Czech teaches to increase a general level of education in Slovakia during their twenty years of activity in Slovakia, helped Slovaks to made a considerable progress and to rapidly approach to cultural values and traditions of more developed western Europe. This side of activities of Czech educators can be judged as the most valuable.

Despite these achievements, a certain barrier between Czech pedagogues and Slovaks existed, which led to their isolation. Reason for this can be found in different cultural background.

The final period of activities of Czech teachers in Slovakia commenced on 6. October 1938. Their position altered dramatically after declaration of Slovak autonomy. The goal of Slovak government was gradual transfer of all Czech government employees out of Slovakia. The hostile atmosphere in society convinced the majority of Czech pedagogues, that even in case of possibility of staying in Slovakia, the only suitable solution is to return to Czechland.